

Behøver politikerne løbe efter vælgernes holdninger?

Rune Slothuus

Rune Slothuus (f. 1977), cand.scient.pol. og ph.d., er adjunkt ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Han forsker i politisk holdningsdannelse og politisk kommunikation. Hans aktuelle forskning undersøger, hvordan borgernes politiske holdninger påvirkes af budskaber fra medierne og de politiske partier. Læs mere på www.publicopinion.dk. E-mail: rslo@ps.au.dk

Politikerne beskyldes jævnligt for at løbe efter stemningen hos vælgerne frem for at stå fast på deres egne holdninger og visioner, når de udformer deres politik. Politikerne indtager populære standpunkter og er mindre opmærksomme på at træffe nødvendige, men upopulære beslutninger, lyder kritikken. I dag foretager de politiske partier systematiske målinger af befolkningens politiske holdninger i et langt større omfang end tidligere. I konkurrencen om vælgerne har partierne derfor bedre muligheder end nogensinde for kun at fremlægge forslag og støtte sager, der har folkelig medvind. Mange forskere mener da også, at de politiske partier har mistet deres rægtige befolkningens politiske holdningsdannelse. Partierne er svækkede, fordi de fleste medlemmer har forladt dem, vælgerne er blevet mere trolose, og medierne sætter i stigende grad rammerne for, hvordan politikerne kan få deres budskaber ud til vælgerne. I dag med denne udvikling konkuberede Magtudredningen, at "mange mennesker i dag ikke mener at have brug for partierne for at finde ud af, hvad de skal mene, og hvordan de skal handle. Der kan de godt selv finde ud af" (Togeby et al. 2003: 191).

Men måske behøver politikerne ikke at løbe efter vælgerne holdninger? Nye studier tyder på, at partierne selv kan præge befolkningens meningsdannelse i langt højere grad, end det ofte antages. Disse resultater åbner for, at politikerne kan spille en overraskende konstruktiv rolle for den politiske meningsdannelse. I et folkestyre er det naturligtvis ikke noget galt i, at politikerne lytter til befolkningens ønsker og meninger. Det modsatte ville være bekymrende. Men politik handler også om at løse problemer og styre samfundsudviklingen i en hensigtsmæssig retning. Politikerne er valgt til at give deres bud på, hvordan de udfordringer, samfundet står over for, skal håndteres. De politiske partiers muligheder for at påvirke

den offentlige mening er derfor et centralt demokratisk spørgsmål. I det følgende beskrives tre nye studier, som tilsammen viser, at politikerne i mange tilfælde vil have gode muligheder for at overtale befolkningen til at slutte op om politiske forslag, som i udgangspunktet ikke er populære.

Partierne som pejlemærker i debatten

Sådanne partieffekter på borgernes meningsdannelse kan opstå, fordi folk i store netop fordi det støttes af Venstre.

Derfor at gruble nærmere over indholdet af politiske forslag tager stilling ud fra, om de kan lide eller plejer at være enig med det parti, som fremfører forslaget. Eller partiet sender med sin støtte eller modsatstand et signal om, at et bestemt forslag er venstre- eller højreorienteret, og borgeren kan så følge forslaget eller være imod, alt efter vedkommendes egen ideologiske overbevisning. Igen uden at borgeren selv behøver sætte sig nærmere ind i forslaget.

Denne centrale betydning af de politiske partier som pejlemærker for borgernes holdningsdannelse underbygges af et nyligt dansk studie af holdningerne til udlittering af hjemmehjælp i kommunerne (Slotuus & de Vreese 2008). Et repræsentativt udsnit af den danske befolkning blev bedt om at læse en kort, konstrueret avisartikel om udlittering af hjemmehjælp, og derefter blev deres holdning til udlittering af hjemmehjælp målt. Fire forskellige grupper af svarpersoner læste hver deres udgave af artiklen. To af artiklerne fremhævede fordelene ved udlittering – med udtaleser fra en ordfører fra enten Socialdemokraterne eller Venstre – mens to andre fremhævede problemer ved udlittering, igen med udtaleser fra en af de to partiers ordførere.

Ved at sammenligne holdningerne på tværs af de fire grupper i undersøgelsen kan man for det første se, at vinklen på artiklen – om det er problemer eller fordele, der fremhæves – påvirker svarpersonernes holdning til udlittering. Folk er mere positive over for at udlittere hjemmehjælp, hvis de har læst en artikel, der er positiv over for udlittering, end hvis de har læst en artikel, der er negativ.

Mere interessant i forhold til partiernes rolle som pejlemærker i debatten er dog, at folks holdninger også påvirkes af, hvilket parti der står bag synspunktet om udlittering. Blandt socialdemokratiske vælgere var 66 pct. enige i at udlittere, hvis de havde læst en socialdemokratisk ordfører anbefale det, mens kun 34 pct. var enige i at udlittere, hvis de havde læst en socialdemokrat være imod. Altså en effekt af

budskaberne på 32 procentpoint. Madsat gjorde de positive og negative budskaber kun beskedent indtryk på de socialdemokratiske vælgere i de tilfælde, hvor Venstres ordfører stod bag udtalelserne. Her var forskellen mellem den positive og negative artikel kun 12 procentpoint.

Et tilsvarende mønster gjaldt blandt Venstres vælgere. Hvis Venstres ordfører talte for at udlliciteere, var 58 pct. enige, mens det kun gjaldt 42 pct., hvis V-ordføreren talte imod udlliciteering. Altså en forskel på 16 procentpoint. Omvendt var effekten på Venstre-vælgernes holdninger kun fem procentpoint, hvis Socialdemokraternes ordfører fremførte budskaberne.

Vælgernes kan altså påvirkes, og de bliver langt mere påvirket af politiske budskaber, der fremføres af deres eget parti. At folk et langt stykke ad vejen bliver mere påvirkede af, hvem partibudbringeren er end af selve budskabet, viser partiernes pollentale for at præge holdningsdannelsen hos deres vælgere.

Borgerne vurderer partiernes forslag kritisk

Folk følger dog ikke ukritisk i hælene på et hvilket som helst forslag fra deres parti. Det illustrerer reaktionerne på en af Helle Thorning-Schmidts første politiske udmeldinger som nyvalgt formand for Socialdemokraterne i april 2005. S-formandens gjorde under stor mediebevågenhed klart, at i en fremtid med flere ældre, færre i den erhvervsaktive alder og øget økonomisk pres på de offentlige velfærdsudgifter skulle nutidens unge ikke regne med at kunne gå på efterløn. Det ville være nødvendigt at begrænse efterlønnsordningen. Thorning's melding var en kovedning i forhold til partiets politik under den tidligere formand, Mogens Lykketoft, som ikke ville høre tale om at forringe efterlønnen. Fulgte de socialdemokratiske vælgere den nye partilinie og ændrede holdning til efterlønnen?

Tilfældigvis var Det Danske Valgprojekt på det tidspunkt i marken med en vælgerundersøgelse, hvor svarpersonerne blandt andet forholdt sig til følgende udsagn: "På længere sigt bliver det nødvendigt at afskaffe efterlønnen." Da det blev gennemført interview både før og efter Thorning-Schmidts kursusandring, er det muligt at påvise, at S-vælgernes faktisk fulgte signalet fra deres nye formand. I ugerne inden S-formandens melding om efterlønnen var kun cirka hver tredje S-vælgere enig i udsagnet om at afskaffe efterlønnen. I ugerne efter var næsten hver anden S-vælgere enig (Slothuus 2008).

Dette understøtter igen partiernes muligheder for at påvirke meningsdannelsen. Men interessant nok lyttede ikke alle socialdemokratiske vælgere til deres parti. Det var kun dem, som i forvejen mente, at der på længere sigt ikke ville være råd til de eksisterende velfærdsortninger, der skiftede holdning til efterlønnen. I denne gruppe var der tale om et markant holdningsskifte: Før Thorning's melding var 43 pct. enige

Partipolitisk konflikt gør holdningerne mere konsistente

i at afskaffe efterlønnen, men efter Thorning's politikændring var hele 69 pct. enige. Blandt de S-vælgere, som ikke så noget økonomisk pres på de offentlige velfærdsbudgetter, ændrede holdningerne sig derimod kun fra 31 pct. enige før til 34 pct. efter. Resultateret viser, at borgerne vurderer partiernes forslag kritisk ud fra deres egen oplevelse af, om der er tale om et problem. De socialdemokrater, som ikke så noget økonomisk pres på velfærdssatser, ændrede ikke holdning over for efterlønnsordningen, uanset hvad deres parti nu mente. Omvendt kunne partiet med sin nye melding om efterlønnen anvise en politisk løsning på andre S-vælgernes bekymring over, at sorte økonomiske skyer truede velfærden. Pointen er netop, at sidstnævnte gruppe først skiftede holdning – og gik ind for begrænsning eller afskaffelse af efterlønnen – efter at Helle Thorning-Schmidt havde været ude med det budskab. For disse vælgere har S-lederens udmelding altså fungeret som hjælp til, hvilken politik de skulle gå ind for som svar på deres bekymring over for det økonomiske pres på velfærden.

Dette eksempel understøtter, at partierne ganske vist ikke kan overbevise alle deres vælgere, men partiers politiske forslag kan fungere som pejlemærker, der hjælper de borgere, som grundlæggende er på linje med partiet, til at se, hvilke konkrete politikker de bør gå ind for. Det er en vigtig rolle, partierne spiller for borgernes holdningsdannelse.

En tredje nylig undersøgelse viser således, at de politiske partier ved simpelt spørgsmål og forslag i den politiske debat.

De politiske partier har ikke kun indflydelse på borgernes meningsdannelse ved at påvirke, hvad borgerne skal svare eller være imod. Partierne påvirker også selve grundlaget for borgernes stillingtagen. Vælgernes forbindes de fleste partier med en bestemt ideologisk eller værdimæssig placering i det politiske landskab. Når to eller flere partier er i konflikt om et politisk spørgsmål, sender de derfor et signal til borgerne om, hvilke synspunkter der er venstreorienterede og højreorienterede. Dermed får borgerne hjælp til at finde ud af, hvad der er politisk op og ned i de ofte komplicerede spørgsmål og forslag i den politiske debat.

En tredje nylig undersøgelse viser således, at de politiske partier ved simpelt hen at være uenige med hinanden kan hjælpe folk til at se forbindelsen mellem det specifikke spørgsmål i debatten og deres egne grundlæggende værdier. Dermed kan politisk konflikt mellem partierne bidrage til, at borgerne konkrete holdninger ikke blot blæser i vinden uden forankring i grundlæggende værdier.

I en eksperimentel spørgeskemaundersøgelse blev et repræsentativt udsnit af danskere i alderen 18-70 år spurgt om deres holdninger til tre forskellige emner (Fetersen, Slothuus & Togeby 2008). I hvert tilfælde blev to synspunkter på emnet ridsret op, inden folk blev bedt om at sige, hvem de var enig med. Nogle svarpersoner fik et

spørgsmål, hvor det ikke var klart, hvilke partier der stod bag de forskellige synspunkter. Et spørgsmål lød for eksempel:

Nogle partier mener, at eventuelle skattelettelser først og fremmest skal tilgodes de lavtlønnede, at eventuelle skattelettelser først og fremmest skal tilgodes de højtønnede. Andre partier mener til gengæld, at eventuelle skattelettelser først og fremmest tilgodes de højtønnede. Hvad mener du? Bør eventuelle skattelettelser først og fremmest tilgodes de lavtlønnede eller de højtønnede?

Andre fik stillet et identisk spørgsmål, bortset fra at der nu var sat partinavnene på synspunkterne, så de fik at vide, at enten "Socialdemokraterne mener..." og "De Konservative mener..." eller at "Dansk Folkeparti mener..." og "De Radikale mener..."

De politiske partier har forskelligt profiler, som må spille ind på, hvordan de påvirker borgernes holdningsdannelse. Da De Radikale og Dansk Folkeparti først og fremmest er i konflikt på værdimæssige spørgsmål om indvandring og retspolitik, må man forvente, at disse partier ved deres blotte tilstedeværelse i debatten især kan øge koblingen mellem borgernes grundlæggende værdier og konkrete holdninger på spørgsmål knyttet til værdipolitikken. Omvendt er Socialdemokraterne og De Konservative først og fremmest i konflikt om fordelingspolitikken, og de må således forventes især at kunne øge konsistensen i borgernes holdningsdannelse på fordelingspolitiske spørgsmål.

Resultaterne af undersøgelsen underbygger præcis dette. Fik svarpersonerne at vide, at det var Socialdemokraterne og De Konservative, som stod over for hinanden, styrkede det sammenhæng mellem folks konkrete holdning og deres grundlæggende værdier på det fordelingspolitiske emne skar, mens sammenhæng mellem holdning og værdi var uændret på et værdipolitisk emne som retspolitisk. Omvendt øgede konflikten mellem De Radikale og Dansk Folkeparti, der mest er forbundet med konflikt over værdipolitiske spørgsmål, sammenhængen mellem folks værdier og deres konkrete holdning til retspolitisk, men ikke til skattepolitik. Partipolitisk konflikt forbedrer altså borgernes evne til at tage stilling til konkrete spørgsmål ud fra deres mere generelle værdier. Det viser, at uenighed mellem partierne om det politiske indhold kan hjælpe borgerne til at tage mere principiel stilling til de mange spørgsmål, der konstant dukker op i den politiske debat.

Partierne konstruktive potentiale

Konklusionen på tværs af de tre undersøgelser er, at de politiske partier spiller en vigtig rolle for borgernes holdningsdannelse ved at være pejlemærker, som borgerne kan orientere sig efter i debatten. Nøkket har vi brug for at vide mere om de nærmere betingelser for partierne som opinionsledere, men ovenstående studier gi-

ver nogle klare indikationer på, at borgerne et langt stykke ad vejen er lydhøre over for partierne budskaber. Politikkerne har altså langt bedre mulighed for at bidrage konstruktivt til befolkningsmønsters dannelse, end det ofte fremgår af debatten om de politiske partier.

Så er det blot op til politikkerne at udnytte deres mulighed. En central konsekvens af resultaterne er, at politikkerne i højere grad, end det ofte ses, kan og måske også bør påtage sig rollen som opinionsledere. For eksempel foreslår eksperter og regeringens rådgivere jævnligt reformer af den offentlige politik, der kan gavne samfundsviklingen, men som møder modstand fra både politikere og borgere, fordi de tager velhøvede gode fra store vælgergrupper. Her kunne politikkerne i højere grad vise mod til at argumentere for reformer, som er fornuftige uden at være populære. Eksempelvis ovenfor visse, at Socialdemokraterne kunne påvirke mange af sine vælgere til at gå ind for udligning eller afskaffelse af efterlønnen. Men skal politikkerne overtale deres vælgere, kræver det, at de præsenterer gode argumenter, som taler til borgernes grundlæggende opfattelse af de politiske problemer.

En anden konsekvens af resultaterne er, at konflikter mellem de politiske partier kan være gavnlige for borgernes holdningsdannelse – hvis de altså handler om reel politisk eller ideologisk uenighed. Partierne har en vigtig opgave med at vise sammenhæng mellem enkeltspørgsmål i den politiske debat og nogle overordnede spørgsmål mellem politikere og borgerne kan kobles værdier til. Det kan hjælpe borgerne til at tage stilling til konkret politik ud fra deres principper. Så er det et problem, hvis partierne kopierer hinandens politik, og konflikter mellem partierne reduceres til taktik og personer. Det svækker borgernes mulighed for at lade deres stillingtagen til enkeltspørgsmål være forankret i deres grundlæggende værdier.

Konklusionen er altså, at partierne faktisk har mulighed for at påvirke opinionen og oven i købet gøre det konstruktivt, så folks politiske holdninger i højere grad kommer til at hvile på gode argumenter og principielle overvejelser. Men der ligger selvfølgelig også et ansvar for faktisk at have det politiske mod til at fremføre klare synspunkter og argumenter for sin sag, også når den går mod stemningen hos vælgerne.

Litteratur

- Michael Bang Petersen, Rune Slothuus & Lise Togeby (2008). "How Political Parties Help Citizens Take Sides". Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Rune Slothuus (2008). "When Can Political Parties Lead Public Opinion? Evidence From a Natural Experiment". Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Rune Slothuus & Claes de Vreese (2008). "Political Parties, Motivations, and Issue Framing Effects". Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Togeby, Lise, Jørgen Goul Andersen, Peter Munk Christiansen, Torben Beck Jørgensen & Signild Vallgård (2003). *Magt og demokrati i Danmark*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Perspektiver på politik Bidrag til samfundsdebat

Redigeret af
Jens Blom-Hansen og Jørgen Elklit

Academica
2009

Læs mere om nye titler fra Academica på www.academica.dk

vi gerne villet udfordre det omgivende samfund til en samtale om nogle af de emner, vi beskæftiger os med i vores forskning.

På den måde vil vi gerne takke for den støtte, opbakning og anerkendelse, som Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet stedsse er blevet mødt med siden 1959.

Vi har som så ofte før fået god hjælp fra Annette B. Andersen og Anne-Grethe Gammelgaard. Det kan ikke undre, for gennem alle 50 år har instituttet været be-
gunstiget af gode, hjælpsomme og yderst kompetente teknisk-administrative medarbejdere.

Aarhus, juni 2009

Jens Blom-Hansen og Jørgen Elkjær

Indholdsfortegnelse

I. Politiske holdninger og repræsentation	11
1. Gitte Sommer Harrits: Demokratisk deltagelse for de lærde blot?	13
2. Kasper Lippert-Rasmussen: "Men nu siger du jo det samme som Pia Kjærsgaard": Om meninger, indhold og identitet	20
3. Michael Bang Petersen: Hvorfor gør vi forskel? Om økonomisk nød i et scenaldersind	26
4. Rune Slothuus: Behøver politikerne løbe efter vælgerenes holdninger?	32
5. Rune Stubager: Hvem repræsenterer partierne?	38
6. Gert Tinggaard Svendsen: Den skandinaviske gade	44
7. Kim Mannemar Sønderkov: Er social tillid værd at investere i?	50
8. Søren Risbjerg Thomsen: Den kulturelle komponent i vælgeradfærd	56
II. Indvandrere og fremmede	65
9. Christoffer Green-Pedersen: Hvordan kom flygtninge- og indvandrerspørgsmålet på den politiske dagsorden?	67
10. Lasse Lindeskilde: En fælles og tryk forebyggelse af radikaliserings?	73
11. Per Mouritsen: Den nationale borger	80
12. Mehdi Mozaffari: Islamismens kompleksitet	87
13. Peter Nannestad: Når "multikulturel sensitivitet" ikke er nok: Ikke-vestlige indvandreres mistillid til dansk politi, og hvad der (ikke) kan gøres ved den	94
14. Thomas Olesen: Muhammed-tegningerne og den porøse offentlighed	100
15. Jens Peter Frølund Thomsen: Hvis din kollega var muslim	107

III. Styling af staten og statens styring..... 113

16. Lotte Bøgh Andersen & Mads Leth Følsager Jakobsen: Penges og/eller faglighed: Hvad sker der, når sundhedsprofessionelles egeninteresse støder mod deres faglige normer? 115
17. Simon Calmar Andersen: Er skolepolitikken til gavn for skolerne? 122
18. Viola Buraui: "It's the institutions, stupid". Hvordan kan vi lære af kvalitetsreformer i europæiske sundhedssystemer 128
19. Jørgen Grønnegaard Christensen: Ministerielle dyder og unoder 134
20. Gorm Harste: Derfor voksede staterne 141
21. Lars Thorup Larsen: Dansk rygepolitik i komparativ perspektiv 148
22. Jørn Loftager: Den underkendte borger 154
23. Peter Bjerre Mortensen: Sorteper for viderekøbene? Spillet mellem regering, kommuner og regioner 160
24. Vibeke Lehmann Nielsen: Er offentligt ansatte af incekøn? 166
25. Thomas Pallelsen: Økonomiske incitamenter i den offentlige sektor: Myter og realiteter 172
26. Jørgen Dige Pedersen: Staten og udviklingsprocessen: Et eksempel på samspillet mellem politik og forskning 178
27. Søren Serritzlew: Geniale styringsinstrumenter i en barsk hverdag: Troværdighedsproblemer i den offentlige sektor 184

IV. De politiske institutioner i Danmark..... 191

28. Derek Beach: Danskerne og EU-folkeafstemningerne: Hvad kan vælgeradfærdsforskning fortælle os? 193
29. Anne Skorkjær Binderkrantz: Klassiske kanaler og moderne metoder: Interessorganisationer i dansk politik 199
30. Jens Blom-Hansen: Der kommunale selvstyres stille død 206
31. Flemming Juul Christensen: Blokpolitik under VK-regeringen? 212
32. Peter Munk Christiansen: Skal lobbyismen i Danmark reguleres? 218

V. Demokratisering i verden omkring os..... 239

33. Asbjørn Skjæveland: Uretfærdig mandatarfordeling i kommunerne? 225
34. Palle Svensson: Bør grundloven være en ramme hugget i granit? 232
35. Jørgen Elklit: Hvad skal der nyttes? Et essay om valg- og demokratiseringe 241
36. Lars Johannsen: Prioritet korruptionsbekæmpelse! 248
37. Knud Erik Jørgensen: Sagen genåbnet: Danmark, IMF og institutionel reform 254
38. Anne Mette Kjær: Fattigdomsstrategierne: Hvordan virker de i Afrika? 261
39. Tonny Brems Knudsen: Den kontroverstille krig: Hvad lærte vi af angrebet på Irak? 268
40. Søren Finch Midgaard: Bevar Christiania! 275
41. Jørgen Møller & Svend-Erik Skaaning: Fortiden spørger: Demokratisering i den tidligere østblok 279
42. Morten Valbjørn: "Majestæt, vi bliver simpelthen nødt til at klonе Dem ..." - læren fra Jordans "succesfulde" reformproces 286
43. Carsten Daugbjerg: Nye beslutningsprocedurer i WTO? 295
44. Carsten Bagge Laursen: Der hænger et billede af Obama over klavret: Eller civilretligion i USA 301
45. Karin Hillmer Pedersen: Sukker i cementen? Ret og politik i EU 308
46. Rasmus Brun Pedersen: Hvem styrer udenrigspolitikken? 314
47. Thomas Pedersen: Den amerikanske romanik og amerikansk politik 319
48. Mette Skak: BRIK-landene og magtspredningen i international politik 325
49. Georg Sørensen: Verdensorden 2009: Et liberalt dilemma 332
50. Clemens Stubbe Østergaard: EU-landenes forhold til Kina: Overhalet af USA 338

VI. Internationale politiske forhold..... 293